

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 448

**Wolny handel i szybki rozwój.
Współczesne priorytety w gospodarce
światowej**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Myszkowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-615-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
-------------	---

Część 1. Wolny handel i szybki rozwój

Artur Klimek: Niemieckie małe i średnie przedsiębiorstwa a handel zagraniczny / German small and medium sized enterprises and international trade	11
Magdalena Myszkowska: Zmiany w eksporcie Polski w kategoriach wartości dodanej / Changes in Poland's export within the categories of value added.....	20
Agnieszka Rękas: Wpływ zamachów terrorystycznych na bezpieczeństwo międzynarodowe ze szczególnym uwzględnieniem wymiany handlowej / The impact of terrorism on international safety with special integrating of trade exchange	32
Przemysław Skulski: Problemy kontroli zbrojeń i handlu uzbrojeniem – perspektywa międzynarodowa / Problems of arms trade control and disarmament – international perspective	44
Marek Wieteska: Wpływ regulacji celnych na procedurę zakupu towarów rolno-spożywczych z krajów trzecich – studium przypadku / The impact of customs regulations on the procedure of purchasing agricultural and food products from third countries – case study.....	58
Marta Wincewicz-Bosy: Umowa sprzedaży w obrocie międzynarodowym – wybrane aspekty prawno-porządkowe / The contract of sale in international trade – selected aspects of legal and law order.....	71

Część 2. Współczesne priorytety w gospodarce światowej

Sebastian Bobowski: Ekspansywna polityka monetarna Bank of Japan (BoJ) w dobie Abenomiki – szansa czy zagrożenie dla Japonii? / An expansionary monetary policy of the Bank of Japan (BoJ) under Abenomics – an opportunity or a threat for Japan?.....	87
Jarosław Brach: Kapitał zagraniczny w polskich przedsiębiorstwach międzynarodowego drogowego transportu ładunków – ocena działalności / Foreign capital in the Polish international road freight companies – the assessment of activity	100

Aleksandra Gomulka: Determinanty rozwoju outsourcingu w Indiach / Determinants of outsourcing development in India	118
Anna H. Jankowiak: Branżowe specjalizacje specjalnych stref ekonomicznych w kontekście tworzenia klastrów i inicjatyw klastrowych / Sectoral specialisations of special economic zones in the context of clusters and cluster initiatives	131
Katarzyna Kupczyk: Strategia dualna w biznesie medialnym i jej skuteczność na wybranym przykładzie / Dual strategy in media business and its effectiveness on the selected example	143
Karolina Łopacińska: Rozwój sektora motoryzacyjnego w Chinach jako przejaw przemiany gospodarki Państwa Środka / Development of automotive sector in China as an example of Chinese economy transformation	154
Szymon Mazurek: Identyfikacja sieci w gospodarce / Identification of networks in economy	167
Joanna Michalczyk: Rynek żywności ekologicznej w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej / The market of organic food under conditions of Poland's membership in the European Union	178
Wawrzyniec Michalczyk: Zależności między kursem złotego względem euro a wybranymi zmiennymi makroekonomicznymi w latach 2011-2015 / The dependences between the zloty's exchange rate against the euro and selected macroeconomic variables in the years of 2011-2015	193
Michał Nowicki: Gdyby burmistrzowie zarządzili gospodarką światową. Ocena koncepcji B.R. Barbera z perspektywy ekonomii międzynarodowej / If mayors ruled the global economy. Evaluation of B.R. Barber's concept from the perspective of international economy	206
Maciej Olbert: Rola migracji zarobkowych wykwalifikowanych specjalistów IT w branży wysokich technologii. Skala, warunki, perspektywy / The role of economic immigration of IT professionals in hightech sector. Scale, conditions and perspectives	215
Agnieszka Piasecka-Głuszak: Działania kaizen z perspektywy pracowników polskich przedsiębiorstw / Kaizen activities from the perspective of employees of Polish enterprises	226
Klaudia Reikowska: Podsumowanie 40-letniej współpracy Unii Europejskiej oraz Chińskiej Republiki Ludowej. Dalsze perspektywy rozwoju / A summary of the 40 years of cooperation between the European Union and the People's Republic of China and further development perspectives	242
Jan Rymarczyk: Pochodne instrumenty finansowe jako czynnik stymulujący współczesną globalizację finansową / Innovative financial instruments as the factor stimulating current financial globalization	254
Jerzy Rymarczyk: Kryzysu greckiego ciąg dalszy / Greek crisis continued	267

Wstęp

Oddawany do Państwa rąk tom pod zbiorczym tytułem *Wolny handel i szybki rozwój. Współczesne priorytety w gospodarce światowej* zawiera artykuły autorów zainteresowanych problematyką rozwoju w dobie postępujących procesów globalizacji.

Część pierwsza opracowania koncentruje się na zagadnieniach handlu międzynarodowego. Przesłanką zainteresowania problematyką handlu międzynarodowego był zawsze strach przed brakiem dóbr zaspokajających podstawowe potrzeby, a także dążenie do dobrobytu i bogactwa. Czynniki te inspirowały z kolei podmioty rynku światowego do walki o korzyści z wymiany. Tym samym handel zagraniczny stał się jednym z obiektywnych czynników różnicujących warunki rozwoju ekonomicznego każdego kraju w aspekcie funkcjonalnym. W zależności od prawidłowości tego rozwoju może być czynnikiem rozwoju gospodarczego lub jego barierą. Współcześnie uczestnictwo w światowym systemie handlu podlega także wpływowi postępującej pod auspicjami GATT/WTO liberalizacji wymiany. Mając na względzie powyższe uwarunkowania o charakterze globalnym, należy pamiętać, że o korzyściach z wymiany, mierzonych obecnie tzw. wartością dodaną, decydują zarówno liczne uwarunkowania, m.in. znajomość regulacji celnych, zasad zawierania umów handlowych, jak i dobrze funkcjonujące przedsiębiorstwa. Aspekty ekonomiczne wymiany międzynarodowej nie powinny jednak dominować nad społeczno-politycznymi, np. w kontekście handlu uzbrojeniem i kontroli zbrojeń oraz bezpośrednio związanymi z tym zagadnieniami bezpieczeństwa międzynarodowego, będącego bezsprzecznie jednym z ważniejszych priorytetów współczesnego świata.

Część druga opracowania poświęcona jest właśnie współczesnym priorytetom w gospodarce światowej. Na pewno do priorytetów należą wzrost i rozwój gospodarczy.

Biorąc pod uwagę systematykę czynników wzrostu gospodarczego, można wyróżnić ujęcie historyczne oraz ujęcie modelowe. Ujęcie historyczne dotyczy analizy głównych czynników wzrostu gospodarczego, tj. kapitału, ziemi, pracy oraz wiedzy technicznej. Ujęcie modelowe sprowadza się do przeanalizowania czynników bezpośrednich, jak zatrudnienie i wydajność pracy, oraz pośrednich: majątku produkcyjnego, inwestycji i ich efektywności. Ponadto w teorii ekonomii rozdziela się analizę wzrostu gospodarczego od analizy fluktuacji gospodarczych. W ramach teorii wzrostu gospodarczego rozpatruje się w takim przypadku dwie kwestie: źródła fluktuacji oraz czynniki, głównie egzogeniczne, które mogą doprowadzić do złagodzenia wszelkiego rodzaju fluktuacji. Na tym tle rozróżnia się zrównoważony wzrost gospodarczy lub wzrost gospodarczy w otoczeniu równowagi od wzrostu gospodarczego poza równowagą.

W centrum dyskusji od lat pozostaje wpływ postępu technicznego (technologicznego) na funkcjonowanie gospodarki. Jeżeli postęp techniczny jest wynikiem działania czynników ekonomicznych, na ogół za pośrednictwem cen, to naturalną pozycją gospodarki jest równowaga. Jeżeli natomiast postęp techniczny oddziałuje na gospodarkę poprzez impulsy (szoki), to mogą się pojawić istotne fluktuacje, które ostatecznie oddalają gospodarkę od równowagi. W dobie globalizacji postęp techniczny, zwłaszcza w gospodarkach słabiej rozwiniętych, jest pochodną pozyskiwanego przez gospodarkę kapitału zagranicznego, a także wykształconych kadr pracowniczych, m.in. również w ramach adaptowanych zagranicznych systemów zarządzania (np. japoński kaizen) czy migracji zarobkowych wykwalifikowanych specjalistów IT w branży wysokich technologii.

Równie ważnym nurtem rozważań są kwestie wpływu polityki pieniężnej, a ogólniej funkcjonowania rynków pieniężnych i kapitałowych, na wzrost gospodarczy. Przedmiotem szczególnej uwagi powinna być niedoskonałość funkcjonowania rynków finansowych, które są źródłem poważnych fluktuacji gospodarczych. Nie bez znaczenia jest także polityka monetarna państwa oraz badanie zależności między zmiennymi makroekonomicznymi a kursem waluty narodowej do waluty międzynarodowej (euro, dolar itp.).

Globalizacja finansowa i rozwój instrumentów pochodnych często wskazywane są jako przyczyny kryzysów finansowych. Historyczny kontekst dla faktów, które spowodowały narastanie kryzysu zadłużeniowego w ostatnich latach, oddaje analiza przypadku pojedynczego kraju, jakim jest Grecja. Opracowanie zawiera także inne, inspirujące studia przypadków, np. outsourcing w Indiach, sektor motoryzacyjny w Chinach, biznes medialny. Porusza także ważne dla rozwoju gospodarczego kwestie rynku żywnościowego, inicjatyw klastrowych, sieci w gospodarce czy współpracy gospodarczej Chin i Unii Europejskiej.

Dla współczesnych stosunków międzynarodowych bardzo ważny jest również dyskurs toczący się wokół kwestii *global governance*. Artykuł pt. *Gdyby burmistrzowie rządili gospodarką światową. Ocena koncepcji B.R. Barbera z perspektywy ekonomii międzynarodowej* jest ciekawym głosem w tej kwestii, zwłaszcza że idea *global governance*, choć wciąż pozbawiona konkretnych ram, jest obecna w strategiach państw, które w XXI wieku silnie zaznaczają swoją globalną obecność. Dla niektórych państw (Stany Zjednoczone, Japonia, Rosja) odniesienie się do konieczności tworzenia nowego, globalnego ładu to konieczność redefinicji swojej pozycji w światowej polityce i gospodarce, dla innych, szczególnie dla Chin, to wymóg zdefiniowania swoich priorytetów w tym zakresie. Ponieważ państwa te są najważniejszymi aktorami na arenie międzynarodowej, ich postawa wobec zjawiska globalnego kierowania jest zasadnicza dla kwestii ekonomicznych, społecznych i politycznych współczesnego świata.

Małgorzata Domiter

Przemysław Skulski

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: przemyslaw.skulski@ue.wroc.pl

PROBLEMY KONTROLI ZBROJEŃ I HANDLU UZBROJENIEM – PERSPEKTYWA MIĘDZYNARODOWA*

PROBLEMS OF ARMS TRADE CONTROL AND DISARMAMENT – INTERNATIONAL PERSPECTIVE

DOI: 10.15611/pn.2016.448.04

JEL Classification: F52, F53

Streszczenie: Problematyka kontroli zbrojeń i rozbrojenia jest istotnym elementem budowania międzynarodowego systemu bezpieczeństwa w wymiarze zarówno globalnym, jak i regionalnym. Działania w tym zakresie miały miejsce nawet w trakcie zimnej wojny i głównie dotyczyły zobowiązań, jakie przyjęły na siebie Stany Zjednoczone i ZSRR. Koniec systemu dwubiegunowego spowodował krótkotrwały spadek wydatków zbrojeniowych w skali globalnej, jednak nie przyniósł intensyfikacji działań na rzecz rozbrojenia. Wynikało to z pojawienia się nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa (przede wszystkim tzw. asymetrycznych) oraz sprzecznych interesów poszczególnych państw. Celem artykułu jest przedstawienie istniejącego systemu kontroli zbrojeń i rozbrojenia oraz transferu uzbrojenia, który odnosi się do problemów broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia oraz uzbrojenia konwencjonalnego. Przedstawione zostały działania dotyczące kontroli zbrojeń oraz obrotów uzbrojeniem na arenie międzynarodowej, przy czym starano się wskazać na ich niedoskonałości. Jako podstawowy problem wskazano konflikt interesów najsilniejszych państw, które traktują produkcję i eksport uzbrojenia jako element polityki zagranicznej.

Słowa kluczowe: międzynarodowy rynek uzbrojenia, kontrola zbrojeń i rozbrojenie.

Summary: Up to the end of Cold War era, international security issues were predominantly associated with military aspects. From the early 1990s, the security issues have been perceived in broader context in order to accommodate other potential threats (economic, ecological, socio-cultural), to protect individual countries and whole regions of the world. The end

---

* Artykuł został przygotowany na podstawie rozdziału pt. *Kontrola zbrojeń i handlu uzbrojeniem* zamieszczonego w monografii Przemysława Skulskiego *Uwarunkowania komunikacji na międzynarodowym rynku uzbrojenia i sprzętu wojskowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013. Materiał został uaktualniony, dodano też nowe aspekty związane z kontrolą zbrojeń.

of Cold War was indeed an important step in reducing the level of military threat on the global scale. However, the early years of the 21st century brought a number of traumatic events (terrorist attacks in New York, Madrid, London and Brussels, conflicts in Lybia, Syria and Ukraine). It appears that military aspects remain a major issue and continue to affect the perception of international security. For these reasons, international control over armament and arms transfer plays an increasingly significant role. The regimes apply both to conventional weapons and weapons of mass destruction. The nuclear program of North Korea, together with successful development of long-range ballistic missiles proves enough that proliferation of nuclear weapons is a serious threat to global security. It seems that neither the international agreements in force at present nor the control regimes can warrant international security. They fail to eliminate both the transfer of nuclear technologies and conventional arms trade. It appears that the main problem in the issue under study is the conflict of interests between major global players, namely the United States, Russia, China, India and Japan.

Keywords: international arms market, arms control and disarmament.

1. Wstęp

Do zakończenia zimnej wojny w 1989 r. problemy bezpieczeństwa międzynarodowego były utożsamiane głównie z aspektami militarnymi, co znalazło odzwierciedlenie w poglądach teoretycznych reprezentowanych przez szkołę realistyczną. Takie postrzeganie problemów bezpieczeństwa odbiło się w działaniach międzynarodowych dwóch największych potęg ówczesnego świata: USA i ZSRR. W dążeniu do zapewnienia równowagi sił akcentowano przede wszystkim aspekty wojskowe, a istniejące zagrożenia związane były z użyciem siły militarnej. Od początku lat 90. ubiegłego wieku zagadnienia bezpieczeństwa zaczęto traktować szerzej, dostrzegając inne zagrożenia dla bezpieczeństwa poszczególnych państw czy regionów. Zwrócono uwagę na aspekty ekonomiczne (jakość życia, dobrobyt, możliwości rozwoju), ekologiczne czy społeczne jako wpływające na poziom bezpieczeństwa. Doprowadziło to do wyodrębnienia dwóch wymiarów bezpieczeństwa – „twardego” (*hard security*), obejmującego aspekty militarne (często powiązane z problemami ekonomicznymi), oraz „miękkiego” (*soft security*), skupiającego się na problemach związanych z wymiarem społeczno-kulturowym, ekologicznym, technologicznym, humanistycznym czy demograficznym [Madej 2005, s. 489].

Zakończenie zimnej wojny istotnie wpłynęło na redukcję poziomu zagrożeń wojskowych. Jednak już początek XXI wieku przyniósł wiele dramatycznych wydarzeń (ataki terrorystyczne w wielu miejscach świata: Nowym Jorku, Madrycie, Londynie i Brukseli; konflikty w Afganistanie, Iraku, Libii oraz Syrii, walki na Ukrainie), które pokazały, że aspekty militarne w znaczny sposób wpływają na postrzeganie problemów bezpieczeństwa międzynarodowego.

Z tego też względu problemy kontroli zbrojeń oraz transferu broni i technologii militarnych nabierają szczególnego znaczenia dla bezpieczeństwa międzyna-

wego. Poniżej przedstawiono międzynarodowe systemy kontrolne odnoszące się zarówno do broni masowego rażenia, jak i uzbrojenia konwencjonalnego.

2. System kontroli broni masowego rażenia

Międzynarodowe postanowienia dotyczące kontroli broni masowego rażenia (BMR) odnoszą się do kwestii związanych z posiadaniem oraz rozprzestrzenianiem broni jądrowej, biologicznej i chemicznej.

Podstawowym dokumentem dotyczącym broni jądrowej jest Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (*Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons*, NPT) z lipca 1968 roku¹. Jego stronami jest obecnie 191 państw. Opiera się on na trzech filarach: nieprolifracji broni jądrowej, rozbrojeniu oraz pokojowym wykorzystaniu technologii nuklearnych. Układ sankcjonuje podział na państwa posiadające broń jądrową i te, które zobowiązują się do niepodejmowania działań zmierzających do wejścia w jej posiadanie. Każde z państw stron dysponujących bronią jądrową zobowiązuje się jednocześnie do jej nieprzekazywania, jak również do niezachęcania jakiegokolwiek państwa niedysponującego bronią jądrową do jej produkcji czy uzyskania inną drogą. Państwa nieposiadające broni jądrowej zobowiązują się do niepodejmowania działań w celu jej pozyskania oraz do wykorzystywania materiałów nuklearnych jedynie w celach pokojowych, pod nadzorem Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (MAEA).

Istotnym dokumentem jest także Traktat o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową (*Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty*, CTBT), który został wynegocjowany w 1996 roku. Jednak do chwili obecnej nie wszedł on w życie ze względu na niespełnienie wymogu formalnego, jakim jest konieczność ratyfikowania go przez 44 państwa posiadające dostęp do energii atomowej. Z tej grupy państw traktat ratyfikowało jedynie 36 krajów (układu nie podpisały m.in. Chiny, Indie, Izrael i Stany Zjednoczone). Traktat całkowicie zakazuje jakichkolwiek prób z bronią jądrową, co ma doprowadzić do powstrzymania rozwoju tej technologii. Istotne jest stworzenie światowego systemu kontrolującego przestrzeganie postanowień CTBT (m.in. przez inspekcje). Obecnie funkcjonuje tzw. Komisja Przygotowawcza CTBT, która podejmuje działania zmierzające do stworzenia wyżej wspomnianego systemu nadzoru [Żukrowska, Grącik (red.) 2006, s. 210].

Międzynarodowe konwencje dotyczą również broni chemicznej i biologicznej. W pierwszym przypadku chodzi o konwencję o zakazie broni chemicznej (*Chemical Weapons Convention*, CWC), którą podpisano w styczniu 1993 r. (weszła w życie 29 kwietnia 1997 r.). Aktualnie jej stronami jest 190 państw. Zakazuje ona prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia oraz nakazuje całkowite zniszczenie pod nadzorem organizacji międzynarodowej całości składowanej broni chemicznej (w ciągu 10 lat od wejścia konwencji w życie). Założony cel nie został jednak osiągnięty.

¹ Układ wszedł w życie w marcu 1970 roku.

nięty. Według stanu na koniec 2013 r. broń chemiczna pozostawała w posiadaniu co najmniej 8 państw: Albanii, Indii, Iraku, Korei Południowej, Libii, Syrii, Rosji i USA. W kolejnych latach Albania, Indie i Korea Płd. zlikwidowały jej zapasy. Jednak USA planuje zakończyć ten proces dopiero w 2023 roku [*SIPRI Yearbook 2014*, s. 407-408]. Do weryfikacji postanowień Konwencji powołano Organizację ds. Zakazu Broni Chemicznej (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW) z siedzibą w Hadze.

W odniesieniu do broni biologicznej podstawowym dokumentem jest Konwencja o zakazie broni biologicznej i toksycznej (*The Biological and Toxin Weapons Convention*, BTWC), która weszła w życie 26 marca 1975 r. (w trzy lata po jej podpisaniu). Przystąpiły do niej 174 państwa (8 innych podpisało dokument, ale go nie ratyfikowało).

Z wymienionymi powyżej porozumieniami związane są także reżimy kontrolne odnoszące się do broni masowego rażenia. Do najbardziej istotnych dokumentów należy zaliczyć:

- Reżim Kontrolny Technologii Raketowych (*Missile Technology Control Regime*, MTCR), który umożliwia kontrolę rozprzestrzenia się technologii produkcji rakiet zdolnych do przenoszenia broni masowej zagłady. Dokument został zaakceptowany przez 34 państwa, w tym USA, Rosję, Francję i Wielką Brytanię. Na początku XXI wieku podjęto próby zwiększania możliwości kontrolowania produkcji i transferu rakiet balistycznych. Jedną z nich było stworzenie Haskiego kodeksu postępowania przeciwko proliferacji rakiet balistycznych (*The Hague Code of Conduct against Ballistic Missile Proliferation*, HCOC). W rozmowach dotyczących tych problemów brały też udział kraje nienależące do MTCR, m.in. Chiny i Indie. W lutym 2002 r. podczas spotkania w Paryżu projekt kodeksu został zaakceptowany przez 78 krajów, a obecnie liczba państw akceptujących ten dokument wzrosła do 137.
- Grupa Dostawców Jądrowych (*Nuclear Suppliers Group*, NSG) – została utworzona w 1975 r. w wyniku negocjacji prowadzonych przez kraje nuklearne (Kanadę, Francję, RFN, Japonię, Wielką Brytanię, USA i ZSRR). Jest to liczące 48 państw nieformalne porozumienie mające na celu zapobieganie zakupom broni jądrowej oraz technologii jądrowych przez kraje trzecie. Na tym polu już pod koniec XX wieku toczyły się spory z Rosją, której zarzucano łamanie przyjętych zobowiązań w związku z dostarczeniem reaktorów oraz paliwa jądrowego do elektrowni Tarapur w Indiach. Mimo odrzucenia przez wszystkich członków NSG, z wyjątkiem Białorusi, wyjaśnień Rosji, w kwietniu 2001 r. szef Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej wyraził zgodę na wysłanie paliwa nuklearnego do Indii. Przypadek ten podaje w wątpliwość skuteczność działania NSG.
- Grupa Australijska (*Australian Group*) – jest to nieformalne ugrupowanie 42 państw, utworzone w 1985 roku. Do podstawowych celów reżimu należą ograniczanie rozprzestrzeniania broni chemicznej i biologicznej, skuteczna realizacja postanowień wynikających z konwencji dotyczących broni tego typu oraz

zwiększanie przejrzystości eksportowej państw sygnatariuszy. Kontrola eksportowa opiera się na liście ponad 50 komponentów mogących posłużyć do produkcji broni chemicznej oraz biologicznej.

- Komitet Zanggera (*Zangger Committee*) – powołany do życia w 1971 r., zrzesza obecnie 38 państw europejskich oraz Australię, Argentynę, Chiny, Kanadę, Kazachstan, Koreę Płd., Japonię, RPA i USA [*SIPRI Yearbook 2012*, s. 508; Komitet Zanggera]. Państwa członkowskie koordynują kontrolę transferu materiałów nuklearnych, a ich działania można uznać za uzupełnienie aktywności Grupy Dostawców Jądrowych (NSG).

Zagrożenia, jakie pojawiły się na początku XXI wieku (przede wszystkim rozwój międzynarodowego terroryzmu), wymusiły działania zmierzające do uniemożliwienia ugrupowaniom oraz państwom wspierającym terroryzm dostępu do broni masowego rażenia. Związane z tym są dwie inicjatywy – Globalne Partnerstwo przeciwko Rozprzestrzenianiu Broni i Materiałów Masowego Rażenia (*Global Partnership Against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction*) oraz tzw. Inicjatywa Krakowska (*Proliferation Security Initiative*, PSI).

Pierwsza z nich dotyczy zapobieganiu rozprzestrzenianiu się broni masowego rażenia oraz materiałów wykorzystywanych do jej produkcji. Założenia porozumienia zostały przyjęte podczas szczytu G-8 w Kananaskis w Kanadzie w 2002 r. W następnych latach do programu przystąpiło 13 państw, a przedstawiciele innych (w tym Brazylii, Chin i RPA) biorą udział w spotkaniach roboczych. Nadzór nad przyjętymi postanowieniami sprawuje Grupa Przedstawicieli (*Senior Official Group*). Początkowo w obszarze zainteresowań Partnerstwa znajdowała się przede wszystkim pomoc w niszczeniu BMR oraz utylizacja złomowanych rosyjskich łodzi podwodnych o napędzie atomowym. Jednak z czasem nastąpiło rozszerzenie inicjatywy na wspomaganie innych państw, które zamierzają pozbyć się niebezpiecznych arsenałów, co należy uznać za krok we właściwym kierunku. Zjawiskiem negatywnie wpływającym na funkcjonowanie Partnerstwa jest pogorszenie się w ostatnich latach relacji z Rosją, co w praktyce oznacza wycofanie się tego kraju ze wspólnych działań [*Global Partnership...*].

Inicjatywa Krakowska, która została ogłoszona przez G. W. Busha w maju 2003 r., ma na celu przeciwdziałanie nielegalnemu handlowi bronią masowego rażenia i materiałami służącymi do jej wytwarzania. Celem państw zaproszonych do Inicjatywy było podjęcie wspólnych działań na rzecz rozwoju prawnych, dyplomatycznych, gospodarczych, wojskowych oraz innych środków umożliwiających przechwytywanie takich ładunków [*Inicjatywa Krakowska*]. Na chwilę obecną do Inicjatywy przystąpiło ponad 90 państw, jednak wciąż nie zostały wypracowane instytucjonalne zasady współpracy. Utrudnia to skuteczne współdziałanie, które w sytuacji zagrożeń ze strony ugrupowań terrorystycznych nabiera szczególnego znaczenia [*Inicjatywa Krakowska. Proliferation Security...*].

Ocena przestrzegania porozumień międzynarodowych oraz reżimów rozbrojeniowych i kontroli w zakresie broni masowego rażenia jest zadaniem trudnym.

Obecnie broń jądrowa znajduje się w posiadaniu 9 państw: USA, Rosji, Wielkiej Brytanii, Francji, Chin, Indii, Pakistanu, Izraela i Korei Północnej². Według danych z 2014 r. w arsenalach tych państw znajdowało się 4150 głowic nuklearnych [SIPRI Yearbook 2014, s. 288]. W przypadku dwóch największych potęg nuklearnych – Rosji i Stanów Zjednoczonych – zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego ulega systematycznej redukcji. Już w latach 70. ubiegłego wieku kraje te podpisały porozumienia dotyczące ograniczeń zbrojeń strategicznych (SALT). Kolejne lata nie tylko przyniosły dalsze porozumienia (START i SORT), ale oba mocarstwa także znacznie zmniejszyły swoje nuklearne arsenały. W kwietniu 2010 r. prezydenci USA i Rosji podpisali w Pradze porozumienie dotyczące dalszej redukcji arsenałów nuklearnych (głowic i środków przenoszenia) [Rosja i USA podpisały... 2010]. W przypadku Chin i Indii można mówić o rosnącej przewidywalności tych państw. ChRL jest stroną wszystkich najważniejszych układów, lecz nie bierze udziału w pracach komitetów odpowiedzialnych za przeciwdziałanie proliferacji technologii raketowej i nuklearnej (z wyjątkiem Komitetu Zanggera). Wydaje się, że największe niebezpieczeństwo związane jest z Pakistanem, Koreą Północną oraz irańskim programem nuklearnym. KRLD jest państwem, które nie jest związane żadną umową międzynarodową dotyczącą BMR. Ocenia się, że obecnie może ono dysponować 6-8 głowicami nuklearnymi i stale rozwija środki ich przenoszenia (rakiety balistyczne), co pokazuje skalę niebezpieczeństwa, jakie stwarza ten kraj.

Decyzją istotną dla kształtowania bezpieczeństwa międzynarodowego było wycofanie się USA z Układu o Obronie Przeciwraketowej (*Anti-Ballistic Missile Treaty*, ABM) w czerwcu 2002 roku. Miała ona związek z sytuacją w regionie Azji Północno-Wschodniej, a przede wszystkim wiązała się z potrzebą utworzenia systemu obrony przeciwraketowej, mającego chronić przed potencjalnym atakiem ze strony Korei Płn. i Chin. W grudniu 2002 r. prezydent USA podjął decyzję o zainstalowaniu systemów przeciwraketowych na Alasce oraz w Kalifornii. Japonia, strategiczny sojusznik Waszyngtonu, również zbudowała z amerykańską pomocą system mający chronić jej terytorium. Duże kontrowersje wzbudzają działania zmierzające do zbudowania systemów obrony przeciwraketowej w regionie Azji i Pacyfiku (Korea Płd., Indie, Tajwan) oraz w Europie Środkowej.

Koncepcją zwiększającą bezpieczeństwo regionalne są idee stref bezatomowych, m.in. w Azji Południowo-Wschodniej, Afryce oraz Ameryce Południowej. Najistotniejsza jest próba jej utworzenia na Półwyspie Koreańskim. Jednak wydarzenia z początku 2016 r. (próbny wybuch jądrowy oraz testy rakiet balistycznych) pokazują, że w obecnych warunkach denuklearyzacja tej części Azji jest nierealna. Najbardziej istotną przeszkodą w osiągnięciu postępu w tej dziedzinie wydają

---

² Znalezienie się w tzw. klubie atomowym takich państw jak Indie, Pakistan, Izrael czy Korea Północna wskazuje na nieprzestrzeganie porozumień międzynarodowych dotyczących nieprolifracji broni jądrowej. Potwierdzeniem jest też okresowe posiadanie w swoim arsenale broni tego typu przez RPA.

się czynniki polityczne, a przede wszystkim różnice interesów mocarstw obecnych w regionie Azji i Pacyfiku, uniemożliwiające wypracowanie wspólnego stanowiska wobec działań Korei Północnej.

3. Międzynarodowe porozumienia dotyczące broni konwencjonalnej

W przypadku produkcji i transferu broni konwencjonalnej funkcjonują liczne porozumienia międzynarodowe, o zasięgu zarówno globalnym, regionalnym, jak i lokalnym. Wśród nich można wyróżnić konwencje oraz reżimy kontrolne. Do najważniejszych konwencji międzynarodowych odnoszących się do uzbrojenia konwencjonalnego należy zaliczyć następujące:

- Konwencja o zakazie pewnych rodzajów broni konwencjonalnej (*Convention on Certain Conventional Weapons, CCW*), której sygnatariuszami jest 90 państw. Porozumienie to dotyczy konkretnych rodzajów broni (niewykrywalnych odłamków, min, bomb zapalających, broni kasetowej i laserowej), które są uważane za wyjątkowo niehumanitarne. Podstawowym celem jest zapewnienie ochrony ludności cywilnej przed skutkami użycia broni konwencjonalnej oraz ochrona stron walczących przed poniesieniem ran.
- Konwencja APM (*Anti-Personal Mines*)³ dotycząca zakazu stosowania min przeciwpiechotnych została opracowana w drugiej połowie lat 90. XX wieku i weszła w życie w 1999 roku. Jej stronami jest obecnie 150 państw, które zobowiązują się do niestosowania, zaprzestania produkcji, pozyskiwania, składowania oraz przekazywania innym krajom min przeciwpiechotnych. Ponadto zobowiązują się do zniszczenia wszelkich zapasów takiej broni w ciągu 4 lat od chwili ratyfikacji konwencji [Żukrowska, Grącik (red.) 2006, s. 212]. Mimo szlachetnych założeń, przyjęte cele nie zostały osiągnięte, o czym dobitnie świadczy przebieg praktycznie wszystkich konfliktów zbrojnych, jakie toczą się w ostatnich kilkunastu latach.

W działania przeciwko stosowaniu min przeciwpiechotnych angażują się także organizacje pozarządowe, takie jak Grupa Robocza Aktorów Pozapaństwowych Międzynarodowej Kampanii na rzecz Zakazu Min Przeciwpiechotnych (ICBL NSA Working Group) czy Geneva Call. Dzięki ich aktywności kampania przeciwminowa przyniosła pozytywne skutki m.in. na Filipinach [Lachowski 2003, s. 563].

- Konwencja przeciwko amunicji kasetowej (*Convention on Cluster Munitions, CCM*), która weszła w życie 1 sierpnia 2010 r. zakazuje używania amunicji kasetowej, prowadzenia badań, produkcji, nabywania, składowania, przechowywania lub przekazywania amunicji kasetowej, udzielania pomocy, zachęcania i nakłaniania innych do działań zakazanych mocą konwencji. Zgodnie z posta-

³ Stosowana jest także nazwa Konwencja Ottawska.

nowieniami konwencji na państwach-stronach spoczywa również obowiązek zniszczenia posiadanych zasobów amunicji kasetowej w terminie 8 lat od jej wejścia w życie oraz oczyszczenia z niewybuchów terenów pozostających pod ich jurysdykcją w ciągu 10 lat. Ze względu na potrzeby obronne poszczególnych państw i brak alternatywnych systemów uzbrojenia wiele krajów, w tym także Polska, nie podpisało konwencji CCM. W tym gronie znajdują się także czołowi producenci amunicji tego typu, w tym Chiny, Rosja i USA [*Rozbrojenie; SIPRI Yearbook 2014...*, s. 409-410].

Jeżeli chodzi o reżimy kontroli transferu uzbrojenia, to podstawowym dokumentem jest Porozumienie z Wassenaar (*Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies*), które zostało zawarte w Hadze w grudniu 1995 roku⁴. Jego sygnatariuszami jest obecnie 41 krajów, a podstawowym celem jest promowanie odpowiedzialności oraz większej przejrzystości w zakresie międzynarodowego handlu bronią konwencjonalną i obrotów towarami oraz technologiami podwójnego zastosowania. Sygnatariusze porozumienia zobowiązali się do zagwarantowania (przez ustawodawstwo krajowe), że dokonywane przez nich transfery uzbrojenia i technologii nie doprowadzą do rozwoju i wzmocnienia zdolności wojskowych, które mogłyby podważyć jego cele. Ponadto Porozumienie z Wassenaar podejmuje problemy związane z transferem broni strzeleckiej i lekkiej, a przede wszystkim zagadnienia dotyczące pozyskiwania niektórych rodzajów uzbrojenia przez organizacje terrorystyczne (np. ręczne wyrzutnie pocisków przeciwlotniczych) oraz zapobiegania gromadzeniu materiałów militarnych, co mogłoby prowadzić do destabilizacji sytuacji w danym kraju lub regionie [*Inicjatywy na forum OBWE...*]. Decyzje dotyczące transferu lub jego odmowy pozostają jednak w wyłącznej kompetencji państw członkowskich.

Przykładem dokumentu umożliwiającego kontrolę obrotów uzbrojeniem i sprzętem wojskowym na poziomie regionalnym jest Kodeks Postępowania Unii Europejskiej w sprawie Eksportu Broni, który przyjęto w 1998 r. w formie niewiążącej prawnie deklaracji. Propozycja kodeksu wprowadzającego harmonizację w miejsce odmiennie interpretowanych w poszczególnych krajach unijnych kryteriów kontrolnych została przedstawiona przez Komitet do spraw Uzbrojenia (*Committee Armaments, COARM*), a w czerwcu 2000 r. kraje członkowskie UE uzgodniły listę wyposażenia militarnego objętego zapisami kodeksu, opierając się na liście z Porozumienia z Wassenaar.

Kodeks składa się z trzech części: preambuły, kryteriów wydawania bądź odmowy licencji eksportowych oraz przepisów operacyjnych. Preambuła wskazuje na odpowiedzialność państwa eksportującego broń w kontekście wpływu transferu broni na konflikty zbrojne czy prawa człowieka, przyznając jednocześnie prawo do zachowania przemysłu obronnego jako elementu bazy obronno-przemysłowej. Kryteria

---

⁴ Porozumienie przejęło funkcje organizacji COCOM, która w czasach zimnej wojny miała na celu kontrolę eksportu do krajów bloku wschodniego.

wydawania oraz odmowy przyznania licencji eksportowych zakładają, że odmowa przyznania licencji może nastąpić m.in. z uwagi na zobowiązania międzynarodowe Unii Europejskiej, takie jak sankcje Rady Bezpieczeństwa ONZ czy Wspólnoty Europejskiej, oraz w przypadku, gdyby mogła się przyczynić do przedłużenia trwającego konfliktu zbrojnego lub wzmóc napięcie w kraju importującym. Ponadto kraje członkowskie powinny brać pod uwagę ryzyko związane z konsekwencjami eksportu broni także do państw zaprzyjaźnionych czy sojuszniczych oraz uwzględniać postawy kraju nabywcy wobec wspólnoty międzynarodowej, prawa humanitarne, kontroli zbrojeń, terroryzmu czy międzynarodowej przestępczości zorganizowanej [Bitzinger (ed.) 2009, s. 329].

W oparciu o te przepisy kraje członkowskie przygotowują raporty zawierające informacje o eksporcie uzbrojenia oraz implementacji postanowień kodeksu. Ponadto kraje członkowskie powinny raportować o okolicznościach odmowy przyznania licencji eksportowych [Lachowski 2003, s. 563]

Niemal wszystkie państwa tworzące społeczność międzynarodową mają przepisy na poziomie krajowym, które służą kontroli obrotów uzbrojeniem i sprzętem wojskowym oraz produktami i technologiami podwójnego zastosowania. Jednak w skali globalnej rozwiązania te są odmiennie skonstruowane i wykorzystywane w praktyce. Jednym z największych orędowników podstawowej roli przepisów na poziomie krajowym są Stany Zjednoczone. W USA polityka kontroli eksportu uzbrojenia bazuje na *Arms Export Control Act* z 1975 r., który został poddany implementacji przez Departament Stanu (przy współpracy Departamentu Obrony) przez przepisy składające się na *International Traffic in Arms Regulations* (ITAR). Natomiast produkty i technologie zaliczane do kategorii podwójnego zastosowania podlegają kontroli ze strony Departamentu Handlu. Jak zauważa F. Cevasco, amerykański system kontroli zbrojeniowego został stworzony z uwzględnieniem różnorodnych czynników: związanych z bezpieczeństwem narodowym, politycznych i ekonomicznych. Podobne rozwiązanie funkcjonuje w Wielkiej Brytanii, gdzie system kontroli eksportu zbrojeniowego bazuje na działaniach *Export Licensing Community*. Natomiast w przypadku Japonii obowiązujące przepisy odwołują się przede wszystkim do czynników politycznych, określając, że sprzedaż uzbrojenia i sprzętu wojskowego jest zabroniona do państw komunistycznych, krajów objętych sankcjami ONZ oraz znajdujących się w rejonach niestabilnych [Cevasco 2009, s. 245-146].

W Polsce, zgodnie z Ustawą o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz o zmianie niektórych ustaw z dnia 29 listopada 2000 r. (z pomniejszych zmianami), organem kontroli eksportu jest minister właściwy ds. gospodarki, natomiast aparatem wykonawczym jest Departament Kontroli Eksportu Ministerstwa Gospodarki. Jego zadaniem jest opracowanie wniosków i przygotowanie decyzji w sprawach licencjonowania obrotu towarami podwójnego zastosowania oraz uzbrojenia i sprzętu wojskowego [*Eksport uzbrojenia...* 2011, s. 14].

Organ kontroli eksportu wydaje zezwolenia na obrót po zasięgnięciu opinii instytucji opiniujących, którymi są: minister spraw zagranicznych, minister obrony narodowej, minister spraw wewnętrznych, szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, szef Agencji Wywiadu, minister finansów oraz prezes Państwowej Agencji Atomistyki. Każdy z organów opiniujących przygotowuje opinię w ramach posiadanego zakresu obowiązków i kompetencji, określonych w ich aktach statutowych⁵.

4. Międzynarodowy traktat *Arms Trade Treaty*

W dobie globalizacji i komercjalizacji obrotów uzbrojeniem niezbędne stało się przygotowanie nowego dokumentu regulującego funkcjonowanie międzynarodowego rynku broni.

W 2003 r. grupa laureatów nagrody Nobla, na czele której stał Oscar Arias, wystąpiła do ONZ z inicjatywą przygotowania traktatu dotyczącego międzynarodowych obrotów bronią konwencjonalną. W grudniu 2006 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję 61/98 *Towards an Arms Trade Treaty: establishing common international standards for the import, export and transfer of conventional arms*. Za przyjęciem rezolucji głosowali przedstawiciele 153 państw, 24 kraje wstrzymały się od głosu (m.in. Arabia Saudyjska, Białoruś, Chiny, Indie, Iran, Irak, Pakistan, Rosja, Wenezuela, ZEA). Największy eksporter uzbrojenia w tamtym czasie, USA, głosowały przeciwko rezolucji, podobnie jak Zimbabwe. Zdaniem przedstawicieli prezydenta G.W. Busha regulacje na poziomie krajowym zapewniały skuteczniejszą kontrolę.

We wrześniu 2007 r. Sekretarz Generalny ONZ powołał Grupę Rządowych Ekspertów (*Group of Governmental Experts*), w skład której weszli przedstawiciele 28 państw. Jej zadaniem było przygotowanie raportu dotyczącego handlu bronią oraz założeń przyszłego traktatu. Jesienią 2009 r. Sekretarz Stanu Hillary Clinton poinformowała o zmianie stanowiska waszyngtońskiej administracji, choć pod pewnymi warunkami. Dotyczyły one przede wszystkim zaakceptowania warunków zawartych w traktacie przez wszystkie kraje. Nowe stanowisko nie zmieniło jednak silnej opozycji w stosunku do traktatu wewnątrz USA. Jesienią 2011 r. blisko 60 amerykańskich senatorów (w tym 45 republikanów) zgłosiło swój sprzeciw wobec ATT. Ich liczba okazała się wystarczająca do skutecznego blokowania prac nad dokumentem [*57 Senators Protest U.N. ...*].

Ostatecznie na początku kwietnia 2013 r. Traktat został przyjęty przez członków ONZ głosami 154 państw (przy 23 głosach wstrzymujących się i 3 przeciwko)

---

⁵ Dokumentem występującym przy wysyłce uzbrojenia za granicę, który daje możliwość kontrolowania jego transferu, jest świadectwo ostatecznego użytkownika (*End User Certificate – EUC*). Wymieniony jest w nim kraj, do którego ostatecznie powinna trafić broń, i jednocześnie nie powinna ona być wysłana do państw trzecich. Jednak, jak pokazuje praktyka, bardzo często jest on fałszowany i jedynie w niewielkim stopniu wpływa na ograniczenie nielegalnych transakcji.

i wszedł w życie 24 grudnia 2014 r. [C.N.630.2014.TREATIES-XXVI.8]. Według stanu na koniec marca 2016 r. porozumienie zostało ratyfikowane przez 82 państwa (w tym pięciu największych eksporterów uzbrojenia: Francję, Hiszpanię, Niemcy, Włochy i Wielką Brytanię), a 50 krajów podpisało dokument, ale go nie ratyfikowało [*The Arms Trade Treaty*].

Doprowadzenie po wielu latach trudnych negocjacji do przyjęcia ATT należy uznać za sukces wspólnoty międzynarodowej. Jednak biorąc pod uwagę niestabilną sytuację międzynarodową (Iran, Korea Płn., Syria, Ukraina, zagrożenia terrorystyczne) oraz brak woli przyjęcia i respektowania dokumentu przez największych producentów i eksporterów uzbrojenia (Rosja, Chiny, USA), należy przypuszczać, że zawarte porozumienie jest na razie „pustym” dokumentem, bez znaczenia dla rzeczywistych procesów zachodzących na międzynarodowym rynku uzbrojenia.

5. Problem zbrojeń w kosmosie

Wystrzelenie pierwszego sztucznego satelity Ziemi przez ZSRR w 1957 r. rozpoczęło wyścig supermocarstw o dominację w przestrzeni kosmicznej. Choć akcentowano cywilne aspekty tzw. podboju kosmosu, to zarówno Amerykanie, jak i Rosjanie zdawali sobie sprawę z jego znaczenia dla celów wojskowych. Przykładem może być wykonanie w sierpniu 1960 r. przez amerykańskiego satelitę szpiegowskiego serii zdjęć terytorium ZSRR [Taubman 2003, s. 321]. Kolejne lata przynosiły nie tylko rozwój satelitów wojskowych wykorzystywanych do zadań wywiadowczych i komunikacyjnych, ale także pierwsze próby niszczenia takich urządzeń. Działania takie prowadzono mimo tego, że w październiku 1957 r. wszedł w życie Traktat o Przestrzeni Kosmicznej stanowiący, że obszar ten jest sferą wolną od uzbrojenia [Shaw 2006, s. 311]. Obecnie sygnatariuszami tego porozumienia jest 101 państw, a kolejnych 26 podpisało umowę, lecz jej nie ratyfikowało.

Za jedną z najbardziej kontrowersyjnych prób militaryzacji przestrzeni kosmicznej uważa się amerykańską Inicjatywę Obrony Strategicznej (*Strategic Defense Initiative*, SDI) z czasów prezydentury Ronalda Reagana. Były to jednak działania bardziej nastawione na wciągnięcie ZSRR w wyniszczający wyścig zbrojeń niż na budowę kosmicznej przewagi militarnej. Jednak w konfliktach zbrojnych, jakie miały miejsce w ostatnich latach (Afganistan 2001 r., Irak 2003 r., Libia 2011 r. oraz Syria), powszechnie wykorzystywano satelity, które dostarczają informacji wywiadowczych oraz pomagają w naprowadzaniu bomb i rakiet na cel [Brzezinski 2009, s. 365].

Pozycję lidera w tym zakresie mają Amerykanie, którzy m.in. w Narodowej Polityce Kosmicznej z października 2006 r. określili swoje cele dotyczące kosmosu. W dokumencie tym zakłada się, że w dążeniach do utrzymania prymatu w eksploracji przestrzeni kosmicznej niezbędne jest przygotowanie nowych technologii umożliwiających prowadzenie operacji mających podstawowe znaczenie dla obrony amerykańskich interesów. Oznacza to możliwość prowadzenia działań z zakresu ko-

munikacji, wywiadu satelitarnego oraz rozmieszczenia systemu obrony przeciwrakietowej.

Amerykanie opracowali wiele systemów uzbrojenia dla *US Air Force Space Command* przeznaczonych do niszczenia rakiet balistycznych, satelitów oraz innych obiektów znajdujących się w kosmosie (np. stacji kosmicznych). Można wśród nich wymienić broń laserową, broń wykorzystującą energię kinetyczną i mikrofale, mikrosatelity, hipersoniczne pojazdy oraz pociski raketowe i pojazdy przeznaczone do zadań wojskowych [*Russia is Concerned...*].

Działania dotyczące militaryzacji przestrzeni kosmicznej przez Rosję są niejednoznaczne. Po zakończeniu zimnej wojny kraj ten koncentruje się wprawdzie na działaniach mających zahamować proces militaryzacji kosmosu [*Rosyjscy naukowcy...*], wynika to jednak w dużej mierze z ograniczonych możliwości finansowania własnych wojskowych programów kosmicznych. Nie można przy tym twierdzić, że rosyjskie plany wobec przestrzeni kosmicznej są wyłącznie pacyfistyczne. Kilka lat temu wiceminister Obrony Narodowej Federacji Rosyjskiej W. Popowkin stwierdził, że jego kraj będzie rozwijał wojska kosmiczne (*Wojska Wozduszno-Kosmической Oborony*) i pracował nad nowoczesnymi systemami uzbrojenia (przede wszystkim broni do zwalczania satelitów) [*Rosja będzie rozwijała...*].

Chiny systematycznie zwiększają wydatki związane z technologiami kosmicznymi, zarówno cywilnymi (loty załogowe), jak i militarnymi (systemy broni antysatelitarnej). Choć zdaniem ekspertów programy te są we wstępnej fazie rozwoju, to już w styczniu 2007 r. Chiny dokonały skutecznego zestrzelenia własnego, nieużywanego satelity, co należy traktować jako sygnał pokazujący kierunek prac prowadzonych przez ten kraj [Zięba 2008, s. 543]. Należy też zwrócić uwagę na rosnącą w ostatnich latach aktywność programów kosmicznych realizowanych przez inne kraje azjatyckie. Chodzi przede wszystkim o Indie (prace nad bronią antysatelitarną) oraz Japonię [Moltz 2011].

Można odnieść wrażenie, że w coraz większym stopniu sprawdzają się przewidywania Elliota Cohena, jednego z czołowych amerykańskich analityków zajmujących się zagadnieniami obronności, sformułowane na początku XXI wieku: „[...] Otworzenie kosmosu na zaawansowane działania wojenne byłoby tak dużą zmianą jak wykorzystanie przestrzeni powietrznej w czasie I wojny światowej. Nowe organizacje, nowe warunki działania, nowe możliwości pierwszego uderzenia, nowe sposoby prowadzenia wojny pojawią się z dnia na dzień” [Gray 2005, s. 305].

Obowiązujący od 1957 r. Traktat o Przestrzeni Kosmicznej nie zapobiegł militaryzacji kosmosu, co wynika m.in. ze zmiany postrzegania współczesnego pola walki i sposobu prowadzenia wojny. Źródłem uzyskania przewagi wojskowej jest posiadanie środków pozwalających na wykonanie precyzyjnych uderzeń w infrastrukturę przeciwnika, co jest możliwe m.in. dzięki środkom technicznym rozmieszczonym na orbicie. Dlatego należy przypuszczać, że nawet jeżeli dojdzie do stworzenia nowych regulacji prawnych o zasięgu międzynarodowym, nie będą one w stanie skutecznie zahamować działań podejmowanych przez Stany Zjednoczone, Chiny oraz Rosję.

6. Zakończenie

Początek obecnego stulecia przyniósł wzrost zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego o charakterze militarnym. Zaliczyć do nich należy toczące się lokalne konflikty zbrojne, działania ugrupowań terrorystycznych, a także coraz bardziej agresywne strategie wojskowe wielu państw. W znaczny sposób wpływają one na destabilizację sytuacji we wszystkich wymiarach: lokalnym, regionalnym oraz globalnym. Reakcją wielu krajów jest zwiększanie wydatków zbrojeniowych, co skutkuje rozpoczęciem nowego wyścigu zbrojeń lub, jak określają niektórzy autorzy, nowej zimnej wojny.

Dlatego bardzo duże znaczenie ma kontrola zbrojeń, transferu uzbrojenia oraz technologii militarnych. Powinna ona dotyczyć zarówno uzbrojenia konwencjonalnego, jak i broni masowego rażenia. Skalę realnych zagrożeń pokazuje m.in. północnokoreański program nuklearny.

Wydaje się, że istniejące obecnie układy międzynarodowe oraz reżimy kontrolne nie są wystarczającą gwarancją bezpieczeństwa międzynarodowego. Przede wszystkim nie stanowią one skutecznej „zapory” ani w przypadku transferu technologii nuklearnych, ani uzbrojenia konwencjonalnego. Głównym problemem jest konflikt interesów najsilniejszych graczy – USA, Rosji, Unii Europejskiej, Chin, Indii i Japonii, które traktują produkcję i eksport uzbrojenia jako element polityki zagranicznej.

Literatura

- 57 Senators Protest U.N. Small Arms Treaty, www.geekswithguns.com (dostęp: 22.11.2011).
- Airborne Laser Test Bed Successful in Lethal Intercept Experiment, www.mda.mil (dostęp: 15.04.2010).
- Amerykianie testują nową broń kosmiczną, <http://wiadomosci.onet.pl> (dostęp: 4.03.2009).
- Bitzinger R.A. (ed.), 2009, *The Modern Defense Industry*, ABC-CLIO, Santa Barbara.
- Brzezinski M., 2009, *Wschód Czerwonego Księżyca*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Cevasco F., 2009, *Export Controls and Their Relationship to National Defense Industries*, [w:] Bitzinger R.A. (ed.), *The Modern Defense Industry*, ABC-CLIO, Santa Barbara.
- C.N.630.2014.TREATIES-XXVI.8 (*Depositary Notification*) *United Nations*, treaties.un.org (dostęp: 20.03.2016).
- Eksport uzbrojenia i sprzętu wojskowego z Polski. Raport za rok 2010*, MSZ Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2011.
- Global Partnership against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction (10 plus 10 over 10 program)*, www.nti.org (dostęp: 10.03.2016).
- Górka-Winter B., 2003, *Globalne Partnerstwo Przeciwko Rozprzestrzenianiu Broni i Materiałów Masowego Rażenia*, Biuletyn PISM, 43(147).
- Gray C.S., 2005, *Another Bloody Century: Future Warfare*, Orion Books, London.
- Inicjatywa Krakowska*, www.msz.gov.pl (dostęp: 7.02.2007).
- Inicjatywa Krakowska. Proliferation Security Initiative*, www.psi.msz.gov.pl (dostęp: 15.03.2016).
- Inicjatywy na forum OBWE i Porozumienia z Wassenaar*, www.msz.gov.pl (dostęp: 20.02.2015).
- Komitet Zanggera*, www.wiedenun.polemb.net (dostęp: 12.05.2009).

- Lachowski Z., 2003, *Perspektywy kontroli zbrojeń konwencjonalnych*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia – koncepcje – instytucje*, PISM, Warszawa.
- Madej K., 2005, *Terroryzm i inne zagrożenia asymetryczne w świetle współczesnego pojmowania bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego – próba teoretycznej konceptualizacji*, [w:] Kuźniar R. (red.), *Porządek międzynarodowy w progu XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Moltz J.C., *Technology: Asia's Space Race*, Nature, no.7376, 08.12.2011.
- Rosja będzie rozwijała broń do zwalczania satelitów*, <http://news.money.pl> (dostęp: 5.03.2009).
- Rosja i USA podpisały nowy układ rozbrojeniowy*, Raport, 2/2010.
- Rosyjscy naukowcy ostrzegają przez próbami militaryzacji kosmosu przez USA*, <http://konflikty.wp.pl> (dostęp: 18.12.2012).
- Rozbrojenie*, www.genewaonz.msz.gov.pl (dostęp: 23.03.2016).
- Russia is Concerned About America's Far-Off Space Weapons*, www.motherboard.vice.com (dostęp: 15.03.2016).
- Shaw M., 2006, *Prawo międzynarodowe*, Książka i Wiedza, Warszawa.
- SIPRI Yearbook 2012 Armaments, Disarmament and International Security*, 2012, Oxford University Press, Oxford.
- SIPRI Yearbook 2014. Armaments, Disarmament and International Security*, 2014, Oxford University Press, Oxford.
- Skulski P., 2013, *Uwarunkowania komunikacji na międzynarodowym rynku uzbrojenia i sprzętu wojskowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Strategic Technology Office DARPA*, www.darpa.mil (dostęp: 31.01.2012).
- Taubman Ph., 2003, *Secret Empire. Eisenhower, the CIA, and the Hidden Story of America's Space Espionage*, Simon & Schuster, New York.
- The Arms Trade Treaty*, www.un.org (dostęp: 10.03.2016).
- U.N. Arms Trade Treaty Filas On U.S. Opposition After False ANR Gun Rights Threat*, www.huffingtonpost.com (dostęp: 26.09.2012).
- Zięba R., 2008, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Żukrowska K., Grącik M. (red.), 2006, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo SGH, Warszawa.